

זבחים מ"ח – מקורות לדין שחיטה וקבלה בצפון

שאלות:

1. יוסף לא בטוח אם הוא נהנה מכסף של קודשים האם הוא מביא אשם תלוי?

סדר המשנה והמקורות לשחיטה בצפון

הגמרא פותחת בשאלה על סדר הצגת הקורבנות במשנה.

- **הגמרא שואלת:** מכיוון שדין שחיטה בצפון נלמד במקור מקורבן עולה, למה המשנה לא פתחה בעולה, אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים?
- **הגמרא מתרצת:** שהתנא העדיף להתחיל עם חטאת, כי הדין נלמד אצלה מדרשה והיקש, ודין כזה "חביב" יותר. ובתוך החטאות, הוא העדיף את חטאות יום הכיפורים, כיוון שדמן נכנס לפני ולפנים, הן חביבות יותר.
- **המקור לשחיטת עולה בצפון:**
 - **עולת צאן:** המקור הוא מהפסוק **"וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צֶפֶנָּה"** (ויקרא א', י"א).
 - **עולת בקר:** מהפסוק **"וְאִם מִן הַצֹּאן"** – ה-ו' המוסיפה מלמדת שהדין שנאמר בצאן (ה"תחתון" הפרשיה הבאה) מלמד גם על הבקר (ה"עליון" הפרשיה הקודמת).

דין על הכלל "לומדים עליון מתחתון":

הגמרא מבררת האם הכלל הזה מוסכם, ומביאה ברייתא שבה נחלקו **רבי עקיבא וחכמים** לגבי חיוב אשם תלוי על ספק מעילה. ומבררת האם הם נחלקו בכלל הזה.

1. **אפשרות ראשונה למחלוקת:** אולי המחלוקת היא בדיוק על הכלל שלנו: **רבי עקיבא**, שסובר שלומדים "עליון מתחתון" מה-ו' המוסיפה, לומד שכשם שמביאים אשם תלוי על ספק חטא (קורבן חטאת בפרשיה הבאה), כך מביאים אותו על ספק מעילה (אשם מעילות ודאי בפרשיה הקודמת) – למשל, אם יש ספק האם אדם אכל קודש בשגגה. **חכמים**, לעומתו, חולקים על הכלל הזה.
2. **רב פפא דוחה את האפשרות ואומר שכולם מסכימים לכלל**, והמחלוקת נובעת מסיבה אחרת. **חכמים** לומדים בגזירה שווה של המילה **"מְצוֹת"** מחטאת לאשם תלוי: כמו שחטאת באה רק על דבר שזדונו כרת, ככה גם אשם תלוי, ודין מעילה אינו כזה. **רבי עקיבא**, לעומתם, לומד מאותה גזירה שווה דבר אחר: כמו שחטאת היא קרבן קבוע (לא עולה ויורד), ככה גם אשם תלוי בא רק על ספק חטא שקרבנו קבוע. **חכמים** מקשים על **רבי עקיבא** ש"אין גזירה שווה למחצה", ואם לומדים מחטאת, יש ללמוד את כל הדינים כולל הדין שאשם תלוי בא רק על כרת.
3. **אפשרות שנייה למחלוקת:** בגלל הקושיה של **חכמים**, הגמרא מציעה שאולי המחלוקת היא בשאלה מה עדיף – היקש (הלימוד מה-ו' המוסיפה) או גזירה שווה. **רבי עקיבא** יעדיף את ההיקש, ו**חכמים** את הגזירה השווה.
4. **מסקנה:** הגמרא דוחה גם את זה ואומרת שכולם מסכימים שהיקש עדיף. **חכמים** פשוט לומדים מההיקש דבר אחר: הם לומדים "תחתון מעליון" (אשם תלוי מאשם

מעילות), שהאשם התלוי צריך להיות יקר ערך (בשווי שני שקלים). הלימוד הזה נצרך, כי היינו עלולים לחשוב שקורבן על ספק חטא לא אמור להיות יקר יותר מקורבן על ודאי חטא. **רבי עקיבא**, לעומתם, לומד שכל האשמות צריכים להיות בשווי שני שקלים מדרשות אחרות (כמו "**זאת תורת האשם**" או גזירות שוות), מה שמייתר את ההיקש הזה.

2. דוד כהן שחט קורבן חטאת בצד הדרומי של העזרה. האם הקורבן פסול?

המקור לשחיטת חטאת בצפון – למצווה ולעיכוב

הגמרא מבררת את המקורות לכך שגם חטאת טעונה שחיטה בצפון.

○ המקור למצווה:

- **שחיטה:** מהפסוק "**וְשַׁחַט אֶת הַחֲטָאת בְּמָקוֹם הָעֵלָה**" (ויקרא ד', כ"ט). המילים "אֶת הַחֲטָאת" מיותרות לכאורה, ולכן הן משמשות כ"בניין אב" ללמד שכל סוגי החטאות טעונות צפון למצווה.
- **קבלה:** מהפסוק הסמוך "**וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחֲטָאת**", שמשמעו שהקבלה נעשית באותו מקום (בתורת כהנים לומדים בגזירה שווה ש"לקיחה" הזו משמעה קבלה).
- **מיקום המקבל:** מהמילה "**וְלָקַח**" דורשים "לו יִקַּח", כלומר שהכהן המקבל צריך "לקחת את עצמו" לצפון.

○ הגמרא שואלת: מצאנו את המקור למצווה, אבל מניין שהדבר מעכב בדיעבד?

- ומביאה ברייתא שדנה בפסוק שנאמר בשעיר נשיא, "**וְשַׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשַׁחַט אֶת הָעֵלָה**" (ויקרא ד', כ"ד), ומסיקה שכפילות הדין מלמדת על עיכוב. אבל קשה ללמוד מכאן לכל החטאות, כי המילה "**אֹתוֹ**" ממעטת, שרק הוא טעון צפון לעיכוב.
- לכן הגמרא מסכמת שהלימוד לעיכוב נלמד מזה שהתורה חוזרת על דין שחיטה בצפון גם בכשבה וגם בשעירה (בחטאת יחיד). וזה מלמד שהדין הוא לעיכוב לכל החטאות.

3. אבי כהן עמד בצד הדרומי של העזרה והושיט את ידו צפונה כדי לשחוט את הקורבן. האם השחיטה כשרה?

דרשות מהמילה המיותרת "אֹתוֹ"

הברייתא שראינו למדה עיכוב ומצוה בשעיר נשיא בפני עצמו, ולשאר הקרבנות בפני עצמם, ולכן לא ברור מה באה המילה המיותרת "**אֹתוֹ**" בפסוק שנאמר בשעיר נשיא, למעט מדין שחיטה בצפון. הגמרא מעלה מספר אפשרויות ודוחה אותן:

1. **למעט שעיר נחשון:** בברייתא, **רבי יהודה** מרבה את שעיר נחשון (שעירי הנשיאים) לסמיכה מהפסוק על שעיר נשיא. לכן, היינו עלולים לחשוב שהוא יתרבה גם לדין צפון. ולכן המילה אותו ממעטת אותו. **הגמרא דוחה** את הניסיון הזה: כי מה לומד **רבי שמעון** שחולק על **רבי יהודה**? וגם לשיטת **רבי יהודה**, אין סיבה להניח שהריבוי לסמיכה מלמד גם על צפון. בסוף, הגמרא מסבירה שלא ניתן ללמוד מקורבנות של דורות לקורבנות של שעה, ולכן נדרש פסוק מיוחד כדי לרבות את שעיר נחשון לסמיכה, אבל לא היינו מרבים אותו לצפון בכל מקרה, ולכן אין צורך בפסוק כדי למעטו.

2. **למעט מליקת העוף:** היה מקום ללמוד בקל וחומר שמליקת עוף טעונה צפון: ומה שחיטת בהמה, שכשרה בזר, טעונה צפון, מליקת עוף, שחייבת להיעשות על ידי כהן, לא כל שכן? לכן, באה המילה "אתו" למעט את העוף. **הגמרא דוחה** את הקל וחומר: לבהמה יש חומרה אחרת – היא טעונה כלי שחיטה (סכין), בניגוד לעוף הנמלק בציפורן.

3. **למעט קורבן פסח:** היה מקום ללמוד בקל וחומר שפסח טעון צפון: ומה עולה, שלא קבוע לה זמן, טעונה צפון, פסח, שכן קבוע לו זמן, לא כל שכן? לכן, באה המילה "אתו" למעט את הפסח. **הגמרא דוחה** גם את זה: לעולה יש חומרה אחרת – היא נשרפת כליל. הגמרא מוסיפה שלא ניתן ללמוד גם משאר קדשי קדשים, כי לכולם יש חומרות שאין בפסח.

4. **למעט מיקום השוחט:** לומר שרק הקורבן ("אותו") צריך להיות בצפון, אבל השוחט יכול לעמוד בדרום. **הגמרא דוחה** את זה כי הדין הזה כבר נלמד מפסוק אחר על ידי **רבי אחיה**.

○ **למסקנה:** הגמרא חוזרת לאפשרות הרביעית ומסבירה אותה באופן אחר: המיעוט של "אתו" בא ללמד ש"השוחט עצמו לא חייב להיות בצפון, אבל המקבל כן". כי התנא של הברייתא הזו, שדורש את דין המיקום של המקבל מהמיעוט הזה, לא לומד את הדרשה שראינו בעמוד א' – "ולקח" נדרש "לו יקח".

4. חיים שחט את העולה בטעות בדרום האם הקרבן פסול בדיעבד?

המקור לעיכוב שחיטה בצפון בעולה

אחרי שהגמרא מצאה מקור לזה ששחיטת חטאת בצפון היא לעיכוב, היא חוזרת לשאול מה המקור לזה שגם בעולה, שהיא המקור לדין, הדבר מעכב.

○ **הצעת רב אדא בר אהבה:** הוא מציע ללמוד בקל וחומר: ומה חטאת, שהיא רק "טפלה" לעולה ולומדת ממנה את דין צפון, דינה לעיכוב – עולה, שהיא ה"עיקר", לא כל שכן?

○ **הגמרא דוחה** את הקל וחומר: כי לחטאת יש חומרה מיוחדת – היא מכפרת על חייבי כריתות, ולכן אי אפשר ללמוד ממנה לעולה.

○ **רבינא** מסביר את הרעיון של **רב אדא בר אהבה** ושואל: האם ייתכן מצב שבו ה"טפל" (הדבר הנלמד, במקרה שלנו החטאת) יהיה חמור יותר מה"עיקר" (המקור שממנו למדנו, העולה), בזה שדין הצפון בו יהיה לעיכוב, ואילו במקור הוא יהיה רק למצווה?

○ **מר זוטרא** עונה לו שכן, מצאנו מקרה כזה בדיני מעשר שני. והדיון על זה ממשיך בדף הבא.